

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

บทนี้จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ และการทำวิจัยในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินงานของโครงการอาหารกลางวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้บริหารโรงเรียน ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันและประธานกรรมการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุรินทร์ 755 โรงเรียน จำนวน 2,265 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันและประธานกรรมการศึกษาของโรงเรียน จำนวน 57 คน จากโรงเรียนจำนวน 19 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการดังนี้

1.2.1 แบ่งกลุ่มอำเภอตามขนาด ได้อำเภอขนาดใหญ่ 5 อำเภอ ขนาดกลาง 4 อำเภอ และขนาดเล็ก 4 อำเภอ

1.2.2 สุ่มตัวอย่างแบบง่าย ให้ได้อำเภอขนาดใหญ่ 1 อำเภอ ขนาดกลาง 1 อำเภอ และขนาดเล็ก 1 อำเภอ ซึ่งได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอจอมพระ และกิ่งอำเภอลำดวน ตามลำดับ รวมจำนวนโรงเรียนในอำเภอ 3 ขนาด 191 โรงเรียน

1.2.3 กำหนดจำนวนโรงเรียนเพื่อกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยร้อยละ 10 ได้จำนวนโรงเรียน 19 โรงเรียน และกระจายตามสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนแต่ละอำเภอดังนี้

ในอำเภอเมืองสุรินทร์ 13 โรงเรียน อำเภอจอมพระ 4 โรงเรียน และ
กิ่งอำเภอลำดวน 2 โรงเรียน

1.2.4 เทียบสัดส่วนโรงเรียนในแต่ละอำเภอตามขนาดได้จำนวน
โรงเรียน ดังนี้

อำเภอเมืองสุรินทร์ โรงเรียนขนาดใหญ่ 4 โรงเรียน ขนาดกลาง
6 โรงเรียน และขนาดเล็ก 3 โรงเรียน

อำเภอจอมพระ โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน ขนาดกลาง 2 โรงเรียน
และขนาดเล็ก 1 โรงเรียน

กิ่งอำเภอลำดวน โรงเรียนขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน ขนาดกลาง
1 โรงเรียน

รวมโรงเรียนขนาดใหญ่ 6 โรงเรียน ขนาดกลาง 9 โรงเรียน ขนาดเล็ก
4 โรงเรียน

1.2.5 สุ่มตัวอย่างประชากรตามจำนวนโรงเรียนที่กำหนดโดยการสุ่ม
แบบง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แบบศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
อาหารกลางวัน

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่ง เป็น 3 ชุดคือ
ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน

แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นแบบตรวจสอบ
รายการ

ตอนที่ 2 การดำเนินโครงการอาหารกลางวันตาม
วัตถุประสงค์ของโครงการและปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ เป็นแบบตรวจสอบรายการ
และแบบปลายเปิด

ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์ประธานกรรมการศึกษา แบ่งเป็น 2 คนคือ

คนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นแบบตรวจสอบ

รายการ

คนที่ 2 การรับรู้และปัญหาการดำเนินการ เผยแพร่

เรื่อง โภชนาการศึกษา การสนับสนุนของชุมชนต่อโครงการเป็นแบบตรวจสอบรายการและแบบ

ปลายเปิด

ชุดที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 คน

คือ

คนที่ 1 สถานภาพส่วนตัว เป็นแบบตรวจสอบรายการ

คนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตาม

โครงการ เป็นแบบตรวจสอบรายการและแบบปลายเปิด

3. แบบสังเกต ใช้สังเกตสิ่งที่ปรากฏเกี่ยวกับโครงการและการจัด

โครงการอาหารกลางวันให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และสังเกตด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ทาค่าความถี่ คำร้อยละ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์

ข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน เป็นเพศชายทุกคน มีอายุในช่วง 41 - 50 ปี มีอายุราชการ 25 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่งผู้บริหาร 15 ปีขึ้นไป และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี

1.2 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี มีอายุราชการระหว่าง 5 - 14 ปี มีวุฒิทางการศึกษาค่ากว่าปริญญาตรี มีประสบการณ์ในการเป็นหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันน้อยกว่า 2 ปี และมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน หรือเรียนโภชนาการศึกษามาจากสถานศึกษา

1.3 ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นประธานกรรมการศึกษา เป็นเพศชายทุกคน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีอายุการดำรงตำแหน่งประธานกรรมการศึกษา ระหว่าง 5 - 19 ปี มีวุฒิทางการศึกษา ระดับประกาศนียบัตรชั้นประถมศึกษา มีอาชีพทำนา ทำไร่ และสถานภาพทางสังคมส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่มาน

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

2.1 กระบวนการจัดการ

2.1.1 การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

โรงเรียนส่วนใหญ่ได้กำหนดนโยบายในการดำเนินงาน โดยเน้นนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ การสนับสนุนให้นักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน การส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชน และการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้มีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

2.1.2 การจัดโครงการอาหารกลางวันให้บูรณาการกับการเรียน

การสอน โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ใช้วิธีการชี้แจงครูทุกคนเกี่ยวกับขั้นตอนและแนวทางการบูรณาการโครงการกับการเรียนการสอน จัดหาวัสดุเพื่อสนับสนุนการสอนให้โครงการอาหารกลางวันบูรณาการกับการเรียนการสอน จัดให้มีการนิเทศภายในเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการการเรียนการสอน และสนับสนุนงบประมาณเพื่ออำนวยความสะดวกในการสอน

โรงเรียนมีการบันทึกกิจกรรมการดำเนินโครงการและการบูรณาการโครงการกับการเรียนการสอน จะปรากฏในเอกสารคือ บันทึกการสอน และ

สมุดบันทึกการสอน ยกเว้นกิจกรรมการให้นักเรียนได้คำนวณต้นทุน จำนวนสัตว์ เพื่อความเหมาะสมกับพื้นที่ ให้นักเรียนได้คำนวณพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์ และให้นักเรียนได้ฝึกการคิดต้นทุนการผลิตและกำหนดราคาขาย

2.1.3 รูปแบบที่นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนใหญ่ให้นักเรียนนำอาหารจากบ้านมารับประทานเอง และโรงเรียนทำอาหารให้นักเรียนรับประทานฟรี

2.1.4 การขายอาหาร เมื่อโรงเรียนจัดให้มีการขายอาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่จัดทำอาหารขายเอง โดยมีครูและนักเรียนเป็นผู้กำหนดราคาขาย โรงเรียนไม่มีกำไรจากการขาย หรือหากโรงเรียนมีรายได้จากการขายก็จะนำเงินไปจัดหาวัตถุดิบมาประกอบอาหารสำหรับนักเรียนทุกคน

2.1.5 ด้านการประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนส่วนใหญ่มีการประเมินผลการดำเนินงาน เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานแต่ละปี

2.2 การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.2.1 การดำเนินโครงการให้บูรณาการกับการเรียนการสอน

2.2.1.1 การเตรียมผลผลิต ในการเตรียมผลผลิต โรงเรียนส่วนใหญ่ปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น หอม ผักกาด คะน้า ฯลฯ การเลี้ยงสัตว์ โรงเรียนเลี้ยงปลา และเลี้ยงไก่ การดำเนินงานในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์นั้น ครูให้นักเรียนประชุมวางแผนว่าจะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์อะไร แบ่งหน้าที่ในการทำงาน สังเกตการเจริญเติบโตของพืชหรือสัตว์ คำนวณระยะห่างระหว่างต้น ระหว่างแถวของต้นพืช และฝึกการขายพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์

ในการเตรียมผลผลิต โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ผลผลิตทางการเกษตร เพื่อการประกอบอาหารที่เป็นผลผลิตของโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ มีปริมาณต่ำกว่าร้อยละ 50 แต่ใช้ผลผลิตทางการเกษตรจากแหล่งอื่น ๆ คือ ตลาดในชุมชนเทศบาล สุขาภิบาลมีปริมาณมากกว่าร้อยละ 50 สำหรับการสนับสนุนของโรงเรียนในการเตรียมผลผลิต โรงเรียนได้สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ด้าน การเกษตร สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ กำหนดพื้นที่ด้านการเกษตร และจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ด้านการเกษตร

2.2.1.2 ด้านการเตรียมอาหารและการประกอบอาหาร

โรงเรียนส่วนใหญ่จะจัดตารางสอนสำหรับการสอนงานบ้านชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 ช่วงเวลา

11.00 - 12.00 น. ในการจัดซื้อวัสดุ ประกอบอาหาร เป็นหน้าที่ของครูผลัดเปลี่ยนกันจัดซื้อ ด้านการประกอบอาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีกิจกรรมให้นักเรียนได้จัดเตรียมส่วนประกอบต่าง ๆ ให้พร้อม เช่น การล้าง หั่น ทำเครื่องปรุง ประกอบอาหาร เลือกและจัดหาภาชนะประกอบอาหาร กำหนดขั้นตอนการทำงานร่วมกัน และศึกษาทำความเข้าใจการทำงานก่อนลงมือดำเนินการ

สำหรับการสนับสนุนของโรงเรียนในการเตรียมและประกอบอาหาร โรงเรียนได้หาวัสดุ อุปกรณ์การประกอบอาหารให้ จัดหาสถานที่เครื่องอำนวยความสะดวกด้านอาหาร จัดหาวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหารให้เพียงพอ ปรับเวลาสอนให้สอดคล้องกับกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันและจัดหาครูที่มีความรู้ด้านโภชนาการ รับผิดชอบโครงการ

2.2.1.3 การเก็บล้างภาชนะ เก็บกวาดทำความสะอาดสถานที่ หลังจากรับประทานอาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีนักเรียนผลัดเปลี่ยนกันทำ

สำหรับการสนับสนุนของโรงเรียนนั้น โรงเรียนแบ่งกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบในการเก็บล้าง ซึ่งในขณะที่ไปส่งเกิดพฤติกรรมนักเรียนเก็บกวาดสถานที่ได้เหมาะสมแล้ว แต่การเก็บล้างยังต้องปรับปรุง

2.2.1.4 การสนับสนุนของกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนคือโครงการอาหารกลางวัน กิจกรรมสหกรณ์ของโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันในลักษณะจำหน่ายวัสดุ เพื่อการประกอบอาหารให้

สำหรับการสนับสนุนของโรงเรียน โรงเรียนได้จัดครู ผลัดเปลี่ยนกันจัดซื้อ ขายวัสดุ จัดหาสมุดเพื่อการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย จัดหาสถานที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ที่เหมาะสม ให้ความรู้ด้านการจัดซื้ออาหารดิบ กำหนดแนวทางการบริหารกิจกรรมสหกรณ์ ให้สอดคล้องกับแนวทางโครงการอาหารกลางวัน และให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย

2.2.1.5 การถนอมอาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีกิจกรรมการดองผักและผลไม้ โดยโรงเรียนได้จัดบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านการถนอมอาหารมาสอนนักเรียน

2.2.1.6 การฝึกสุขนิสัยในการรับประทานอาหาร จาก

การสังเกตพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนเคี้ยวอาหารไม่มีเสียงดัง รับประทานอาหารอย่างไม่มูมมาม ไม่พูดคุยขณะที่อาหารอยู่ในปาก มีสถานที่รับประทานอาหารที่เหมาะสม ไม่ใช่ภาชนะร่วมกัน เช่น ช้อนตักอาหาร แก้วน้ำ จานข้าว นั่งรับประทานอาหารอย่างถูกวิธี ล้างมือหลังรับประทานอาหาร และรับประทานอาหารอย่างไม้อะเลอะเทอะ

สำหรับการสนับสนุนของโรงเรียน เพื่อให้ นักเรียน มีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร โรงเรียนได้จัดอำนวยความสะดวกน้ำดื่ม น้ำใช้ จัดครูผลัดเปลี่ยนกันดูแลนักเรียนระหว่างรับประทานอาหาร

2.2.2 การดำเนินโครงการ เพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการ โรงเรียนส่วนใหญ่มีนักเรียนที่รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากกว่าร้อยละ 50 การรับประทานอาหารแต่ละวันมีปริมาณนักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ มากกว่าร้อยละ 50 สำหรับจำนวนอาหารที่โรงเรียนจัดให้มีปริมาณเพียงพอสำหรับนักเรียนทุกคน

การดำเนินโครงการ เพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการนี้ โรงเรียนได้สนับสนุนโดยการให้ความรู้ด้านโภชนาการสำหรับนักเรียน ส่งเสริมผลผลิตในโรงเรียน กำหนดรายการอาหารโดยคำนึงถึงคุณค่าของอาหาร ประกอบอาหารให้ เน้นการรักษาคุณค่าของอาหาร และขอรับการสนับสนุนผลผลิตจากชุมชน

2.2.3 การดำเนินโครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้ นักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้นักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน โดยให้ทำกิจกรรมการเกษตรและให้ล้างจาน

2.2.4 การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน บุคคลในชุมชนของโรงเรียนส่วนใหญ่ เคยทราบเรื่องโภชนาการจากการเผยแพร่ของโรงเรียน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนเชิญประชุมชี้แจง เรื่องที่โรงเรียนประชุมชี้แจงคือ เรื่องคุณค่าของอาหาร ซึ่งเป็นเรื่อง ที่บุคคลในชุมชนได้ให้ความสนใจมาก สำหรับกิจกรรมที่โรงเรียนสนับสนุนเพื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการคือ โรงเรียนได้จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ สำหรับบุคลากรในโรงเรียน

2.2.5 การสนับสนุนของชุมชนต่อโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียน

ส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนจากชุมชน โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการดำเนินการ และโรงเรียนส่วนใหญ่ก็ได้รับการสนับสนุนตามความต้องการ เช่น ชุมชนให้นักเรียนนำอาหารไปรับประทานที่โรงเรียน มาร่วมประชุม ร่วมบริจาคเงิน และวัสดุสิ่งของ

ตอนที่ 3 ปัญหาในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน

ปัญหาในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ระบุปัญหาในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันคือโรงเรียนมีงบประมาณไม่เพียงพอเพื่อการดำเนินการ แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ และผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจน

กล่าวโดยสรุปจากการประเมินผลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ พบว่า โรงเรียนสามารถบูรณาการโครงการอาหารกลางวันกับการเรียนการสอน นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย โครงการได้ช่วยเหลือนักเรียนยากจนให้มีโอกาสได้รับประทานอาหารกลางวัน และได้ช่วยสร้างเสริมสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร โรงเรียนได้เผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการสำหรับชุมชน และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการอาหารกลางวัน จึงกล่าวได้ว่าโรงเรียนได้ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการทุกประการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

1. กระบวนการจัดการ

1.1 จากการวิจัยพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ได้กำหนดนโยบายในการดำเนินงานของโครงการอาหารกลางวัน โดยได้กำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ ให้นักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน ให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร และส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันของสำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530) โดยโรงเรียนได้กำหนดว่านักเรียนต้องได้รับประทานอาหารกลางวัน ซึ่งเน้นทั้งด้านคุณค่า และปริมาณของอาหาร และเป็นการฝึกนิสัยและเป็นที่น่าสังเกตว่าโรงเรียนไม่ได้กำหนดนโยบายเพื่อให้โครงการอาหารกลางวันได้บูรณาการกับการเรียนการสอน แต่ผลการวิจัยครั้งนี้ก็ได้พบว่าโรงเรียนได้ดำเนินโครงการในลักษณะที่บูรณาการกับการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะโรงเรียนได้ดำเนินโครงการอาหารกลางวันไปตามแนวทางการดำเนินโครงการอาหารกลางวันของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติซึ่งได้บูรณาการโครงการกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจนแล้ว

สำหรับแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน ที่ส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนนั้น เป็นหัวใจหลักของการจัดการโครงการอาหารกลางวันให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Havighurt (1979) ที่ว่าการที่ประชาชนเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนโดยการร่วมตัดสินใจ การสนับสนุน ช่วยเหลือ ร่วมมือ จะทำให้การบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และจากผลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) และข้อสรุปจากการสัมมนาผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด และศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532) ระบุว่าปัญหาประการหนึ่งของการดำเนินโครงการอาหารกลางวันนั้นคือ ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือทำให้การดำเนินโครงการไม่ประสบผลสำเร็จ การกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมความร่วมมือจึงเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานโครงการเพื่อแก้ปัญหาการดำเนินงานดังข้อสรุปของงานวิจัย และผลการประชุมสัมมนาดังกล่าว

1.2 รูปแบบที่นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านและโรงเรียนทำอาหารให้รับประทานฟรี หรือหากทำจำหน่ายก็ไม่มีกำไรจากการขาย มีอยู่บางโรงเรียนที่การดำเนินการขายแล้วมีกำไรและนำกำไรไปจัดซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหารสำหรับนักเรียนทุกคน

รูปแบบการดำเนินงานที่พบจากการวิจัยนี้ เป็นรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพและข้อจำกัดที่โรงเรียนประสบอยู่ คือในการวิจัยครั้งนี้พบว่าโรงเรียนมีปัญหาด้านงบประมาณดำเนินงาน ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรซึ่งจำเป็นต่อการผลิตผลผลิตสนับสนุน

โครงการอาหารกลางวัน และปัญหาผู้ปกครองนักเรียนยากจน การที่โรงเรียนไม่มีงบประมาณเพียงพอไม่สามารถจัดทำอาหารให้นักเรียนได้รับประทานทุกคน หรือหากจะทำขายนักเรียนก็ไม่มีความสามารถในการซื้อ วิธีการแก้ไขของโรงเรียนก็ต้องให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้าน และโรงเรียนทำอาหารเสริมในบางวัน เพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ทั้งนี้ เพราะอาหารที่นักเรียนนำมาจากบ้าน เป็นอาหารที่ไม่ใคร่จะมีคุณค่าทางด้านโภชนาการ และมีปริมาณเพียงเล็กน้อย

1.3 การประเมินผลโครงการ ผลจากการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ประเมินผลการดำเนินงาน แต่เป็นการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานเพียงอย่างเดียว การประเมินผลของโรงเรียนลักษณะดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการประเมินผลที่ว่าหากแบ่งตามลำดับเวลาการประเมิน จะมีการประเมินก่อนดำเนินการ ประเมินขณะโครงการดำเนินอยู่ และประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2528) การที่โรงเรียนประเมินผลเฉพาะเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ ก็เป็นการประเมินเพื่อทราบผลหรือการประเมินเพื่อสรุปผล เรียกว่าการประเมินรวมสรุปเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการวิเคราะห์สภาพและความเป็นไปได้ของโครงการก่อนดำเนินการ และในขณะที่ดำเนินโครงการก็ไม่ได้ประเมินความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการเพื่อการแก้ไขในขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ นั่นคือไม่มีการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงโครงการเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้ทันต่อเหตุการณ์

2. การดำเนินงาน เพื่อเตรียมผลผลิตสำหรับโครงการอาหารกลางวัน ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนได้ปลูกพืชผัก เช่น หอม กระเทียม หักกาด หักกาด เลียงปลา และเลียงไก่ ผลผลิตทางการเกษตรได้สนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน มีปริมาณค่ากว่าร้อยละ 50 ของวัสดุประกอบอาหารทั้งหมด แต่โรงเรียนจะได้วัสดุเพื่อประกอบอาหารจากตลาดมากกว่าร้อยละ 50

การที่โรงเรียนต้องซื้อพืชผักและสัตว์มา เพื่อประกอบอาหารนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากข้อจำกัดของสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกพืชผักของนักเรียนนั้นจะกระทำได้ดีเฉพาะในฤดูหนาวเท่านั้น เพราะพืชผัก เช่น ต้นหอม หักกาดต่าง ๆ จะเจริญงอกงามได้ดีในฤดูหนาว แต่ในฤดูร้อนร้อนจัด ดินแห้งน้ำไม่เพียงพอ หรือในฤดูฝนจะมีฝนตกชุก พื้นดินเปียกและ ทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผล การสร้างผลผลิตประเภทพืชผักเพื่อโครงการอาหารกลางวัน จึงมีผลผลิตได้ค่อนข้างดีเฉพาะในฤดูหนาวเท่านั้น ส่วนฤดูอื่น ๆ โรงเรียนต้องจัดหาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ในชุมชนหรือตลาด

ส่วนการเลี้ยงปลานั้น โรงเรียนโดยทั่วไปจะมีกิจกรรมการเลี้ยงปลา ทั้งนี้เพราะโรงเรียนส่วนมากจะขุดบ่อไว้เพื่อเก็บน้ำเพื่อการเกษตร และเพื่อการใช้สอยด้วย โรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเลี้ยงปลาควบคู่ไปด้วย และการเลี้ยงปลาเป็นการดำเนินการที่ได้ผลดี ต้นทุนต่ำ และสะดวกต่อการจัดการ โรงเรียนจึงสามารถเลี้ยงได้โดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนส่วนใหญ่ก็มีปัญหาในเรื่องความไม่เพียงพอของน้ำ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง จึงทำให้มีผลผลิตจากปลาได้เพียงบางฤดูเท่านั้น สำหรับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โรงเรียนจะนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมือง เพราะหาพันธุ์ได้ง่าย ต้นทุนต่ำ แต่ก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับโรคระบาดสัตว์ จึงให้ผลผลิตได้เพียงบางส่วนเท่านั้น จากสภาพการผลิต ผลผลิตการเกษตรดังกล่าวจึงทำให้โรงเรียนมีผลผลิตการเกษตรเพื่อสนับสนุนอาหารกลางวันต่ำกว่าร้อยละ 50 ดังกล่าว ดังนั้นหากโรงเรียนจะสร้างผลผลิตการเกษตรเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันให้มีปริมาณมากกว่าเดิมจึงต้องมีการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรที่มีจำนวนค่อนข้างจำกัดนั้นได้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น เทคโนโลยีเกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ โดยการฝึกอบรมให้โอกาสศึกษาดูงาน

สำหรับการแก้ปัญหาหน้าไม้เพียงพอ โรงเรียนควรประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะเรื่อง เช่น ได้ช่วยแก้ปัญหาของโรงเรียน เช่น การขุดสระหรือขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล เป็นต้น

3. จากผลการวิจัยพบว่า ในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรในการดำเนินการครูจะกำหนดให้นักเรียนมีการประชุมวางแผนร่วมกัน แบ่งหน้าที่การทำงาน สังเกตการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ คำนวณจำนวนต้นพืชหรือสัตว์ และฝึกการขายพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น รู้จักทำงานในระบบกลุ่ม จึงเป็นการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ได้เป็นอย่างดี

4. การเตรียมอาหารและประกอบอาหาร จากการวิจัยพบว่าโรงเรียนจัดตารางสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 ในช่วงเวลา 11.00-12.00 น. การจัดซื้อวัสดุประกอบอาหารเป็นหน้าที่ของครู โรงเรียนจะมีกิจกรรมให้นักเรียนช่วยจัดเตรียมส่วนประกอบต่าง ๆ หรือประกอบอาหาร นักเรียนช่วยประกอบอาหาร กำหนดขั้นตอนการทำงานและศึกษาทำความเข้าใจการทำงานก่อนลงมือดำเนินการ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) และสอดคล้องกับแนวทางของโรงเรียนที่ได้ระบุแนวทางแก้ปัญหาจากการวิจัยครั้งนี้ว่าได้รับ เวลาการสอนงานบ้านให้สอดคล้องกับโครงการอาหารกลางวัน คือจัดเวลาสอนไว้ช่วงเวลา 11.00 - 12.00 น. สำหรับกิจกรรมดำเนินการอื่น ๆ นั้นครูได้ฝึกนักเรียนในการทำงานระบบกลุ่ม โดยให้โอกาสนักเรียนทุกคนกำหนดขั้นตอนการทำงานร่วมกัน ทำความ เข้าใจจุดประสงค์ของงานก่อนการดำเนินงาน

สำหรับปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผลการวิจัยพบว่า เป็นปัญหาด้านบุคลากรไม่เพียงพอเพื่อดำเนินการ หรือบุคลากรไม่มีเวลาคำเนินการ ซึ่งปัญหาดังกล่าวหากผู้บริหารได้ชี้แจงทำความเข้าใจและผู้บริหารเองได้แสดงความสนใจอย่างแท้จริงและได้ผลัดเปลี่ยนบุคลากรในโรงเรียนรับผิดชอบ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ให้กลุ่มแม่บ้านผู้ปกครองให้การช่วยเหลือ ดังข้อเสนอแนะที่โรงเรียนได้ระบุไว้ว่าได้ดำเนินการแก้ไขแล้วก็จะสามารถแก้ไขในขั้นตอนนี้ได้

5. การเก็บ ล้างภาชนะและทำความสะอาดสถานที่ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนผลัดเปลี่ยนกัน เก็บ ล้างภาชนะ และทำความสะอาดสถานที่ และขณะที่เข้าไปสังเกต วิธีการเก็บล้างต้องปรับปรุง

การที่โรงเรียนให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนกัน เก็บและล้างภาชนะนั้น เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาของโรงเรียนที่ระบุในการวิจัยในครั้งนี้ว่าโรงเรียนขาดบุคลากร จึงได้จัดนักเรียนผลัดเปลี่ยนช่วยกันทำ และอีกประการหนึ่งโรงเรียนต้องการฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ เสียสละ ชยัน และฝึกการทำงานบ้านได้อย่างถูกต้อง ส่วนการสังเกตการดำเนินงานโครงการที่พบนักเรียนส่วนใหญ่เก็บและล้างภาชนะไม่เหมาะสมนั้น เพราะโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีที่ล้างภาชนะ โดยเฉพาะไม่มีอุปกรณ์เพื่อการจัดล้างให้ถูกหลักการ นักเรียนจะจัดทำดั่งที่เคยปฏิบัติที่บ้าน หรือบางโรงเรียนนักเรียนจะนำภาชนะลงไปล้างในสระน้ำของโรงเรียน โดยโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ให้ เศษอาหาร เป็นอาหารของปลาอีกทางหนึ่ง

สำหรับแนวทางการแก้ไขนั้น ถึงแม้ว่าโรงเรียนบางโรงเรียนจะจัดทำที่ล้างภาชนะชั่วคราวก็ตาม แต่การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการทำงานที่โรงเรียนทุกโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาได้โดยจัดทำที่ล้างภาชนะอย่างถาวร เช่น จัดสถานที่ที่เหมาะสม จัดภาชนะสำหรับใช้เพื่อการล้างภาชนะ และทำความเข้าใจหรือฝึกปฏิบัตินักเรียนให้ เข้าใจขั้นตอนการชำระล้างภาชนะ

อย่างถูกวิธี ทั้งนี้ เพื่อนักเรียนจะได้แนวคิดและประสบการณ์ที่ถูกต้องได้นำไปปฏิบัติที่บ้าน ซึ่งจะ
เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักการของหลักสูตรชั้นประถมศึกษา พ.ศ.2521
โดยนักเรียนได้มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง และมีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน

6. การจัดการ คือ การซื้อ การขาย และการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
จากการวิจัยพบว่ากิจกรรมสหกรณ์ของโรงเรียนได้สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันในลักษณะ
จำหน่ายวัสดุ เพื่อการประกอบอาหารให้ จากการดำเนินงานของกิจกรรมสหกรณ์ดังกล่าวยังไม่
สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ต้องการให้กิจกรรม
สหกรณ์ในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่ครบวงจร คือ เป็นสหกรณ์เพื่อการออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า
และสหกรณ์ส่งเสริมผลผลิต ซึ่งกิจกรรมสหกรณ์ของโรงเรียนขณะนี้สนับสนุนโครงการอาหาร
กลางวันได้เพียงจำหน่ายวัสดุเพื่อประกอบอาหาร คือ สหกรณ์ทำหน้าที่ได้แค่สหกรณ์ร้านค้า เท่านั้น
ทั้งนี้ เพราะกิจกรรมสหกรณ์แบบครบวงจรนี้เป็นแนวคิดใหม่ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ เพิ่งจะเผยแพร่ และแนวคิดการสร้างสหกรณ์แบบครบวงจร เป็นแนวคิดที่จะให้กิจกรรม
สหกรณ์เอื้อต่อการจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ
โรงเรียนที่ได้เสนอไว้ในการวิจัยครั้งนี้

7. การฝึกนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร จากการวิจัยพบว่านักเรียนมีสุขนิสัยที่ดี
ในการรับประทานอาหาร เช่น เคี้ยวอาหารไม่มีเสียงดัง รับประทานอาหารไม่มูมาม่า ล้างมือ
หลังรับประทานอาหาร เป็นต้น การที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นสุขนิสัยที่ดีนี้ น่าจะเกิดจากการที่
โรงเรียนได้กำหนดว่าพฤติกรรมดังกล่าว เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่โรงเรียนต้องการฝึกนักเรียน
โรงเรียนจึงได้ควบคุมดูแล ชี้แจงนักเรียนในแต่ละวัน สำหรับพฤติกรรมบางประการนักเรียน
ปฏิบัติได้ยังไม่เหมาะสม เช่น นักเรียนควรล้างมือก่อนรับประทานอาหาร นักเรียนไม่แปรงฟัน
หรือทำความสะอาดปากและฟันหลังรับประทานอาหาร การที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม
ดังกล่าวส่วนหนึ่ง เนื่องจากโรงเรียนมีข้อจำกัด เรื่องความสะดวกในการใช้น้ำซึ่งในการวิจัย
ครั้งนี้ โรงเรียนก็ได้ระบุว่าโรงเรียนมีปัญหาด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอ และในข้อเสนอแนะ
ในการแก้ปัญหาการวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนได้เสนอแนะว่าควรจัดหาแหล่งน้ำ เพื่อให้มีน้ำเพียงพอ
ต่อการดำเนินการ มีสถานที่ อุปกรณ์ อำนวยความสะดวก ซึ่งผู้วิจัยก็เห็นความจำเป็นใน
เรื่องนี้

8. การถนอมอาหาร จากการวิจัยพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีการถนอมอาหาร โดยมีกิจกรรมการดองผักและผลไม้ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนสามารถปลูกพืชผัก เช่น ผักกาด ได้ปริมาณมาก โดยเฉพาะในฤดูหนาว และโรงเรียนมีกิจกรรมดองผลไม้ที่เป็นผลไม้ในท้องถิ่น เช่น มะขาม สมอ หรือมะยม ซึ่งโรงเรียนจัดหาได้โดยไม่ต้องซื้อ

กิจกรรมถนอมอาหารนี้เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อฝึกการทำงานของนักเรียน ให้นักเรียนรู้จักการปฏิบัติงานตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บและล้าง และนอกจากนั้นต้องใช้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี และสารละลายความร้อน จึงนับได้ว่าโรงเรียนได้จัดกิจกรรมสอดคล้องกับหลักการจัดโครงการอาหารกลางวัน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้เข้าไปสังเกตการณ์ถนอมอาหาร ซึ่งเป็นการเข้าไปสังเกตช่วงปลายปีการศึกษา โรงเรียนได้หยุดกิจกรรมนี้แล้วจึงไม่ปรากฏว่าโรงเรียนได้จัดกิจกรรมการถนอมอาหาร

อย่างไรก็ตามการถนอมอาหารนี้เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากกิจกรรมการผลิตหมายความว่า หากโรงเรียนหรือชุมชนสามารถผลิตผลผลิตการเกษตรได้มาก และใช้ในโครงการอาหารกลางวันได้เพียงพอแล้ว จะนำไปแปรรูปเป็นการถนอมอาหาร ดังนั้นการจัดกิจกรรมนี้จึงทำได้น้อยมากหรือที่ทำได้ก็เฉพาะบางฤดู หรือทำเพื่อการเรียนรู้เท่านั้น ไม่ได้ทำเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนมีปัญหาด้านผลผลิตการเกษตรดังที่โรงเรียนได้ระบุไว้ในปัญหาในการวิจัยครั้งนี้

9. การได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย จากการวิจัยพบว่านักเรียนมากกว่าร้อยละ 50 รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และในแต่ละวันนักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ และนักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารในปริมาณที่เพียงพอ

จากรูปแบบการรับประทานอาหารของนักเรียน โดยนักเรียนนำอาหารมาจากบ้าน และโรงเรียนจัดอาหารเสริมให้ในบางวัน เป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ เพราะโรงเรียนได้จัดเสริมอาหารในส่วนที่นักเรียนไม่สามารถนำมาจากบ้านได้หรือไม่ได้รับประทานที่บ้านอย่างเพียงพอ เช่น อาหารประเภทโปรตีน วิตามิน ไขมัน เป็นต้น

ในการได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่านี้เป็นผลจากการเพิ่มผลผลิตการเกษตร การจัดทางงบประมาณของโรงเรียนและการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องในการรับประทานอาหาร ตามข้อเสนอแนะที่โรงเรียนได้ระบุไว้ในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีธาตุอาหาร ดัง สุธาดี โสมประยูร กล่าวว่ามี 6 ชนิด (สุธาดี โสมประยูร, 2521) คือ โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน วิตามิน เกลือแร่ต่าง ๆ และน้ำ ครบถ้วน

10. การช่วยเหลือนักเรียนยากจน จากการวิจัยพบว่านักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน และนักเรียนได้ทำกิจกรรมการเกษตร และล้างจาน การดำเนินงานของโรงเรียนดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนที่พบในการวิจัยครั้งนี้ที่ระบุไว้ว่าสนับสนุนให้นักเรียนยากจนได้รับประทานอาหารทุกคน ถึงแม้โรงเรียนบางโรงเรียนจะระบุว่าโรงเรียนมีปัญหาด้านนักเรียนยากจนจำนวนมาก แต่โรงเรียนก็ได้จัดการโครงการเพื่อให้มีงบประมาณเพื่อช่วยเด็กยากจน เช่น การจัดตั้งกองทุนอาหารกลางวัน จะอย่างไรก็ตามโรงเรียนทุกโรงเรียนก็มีกิจกรรมเพื่อให้เด็กยากจนได้ทำการเกษตร ล้างจาน ฯลฯ การให้นักเรียนทำงานเหล่านี้เป็นการฝึกนักเรียนให้รู้จักทำงานดีจะทำให้เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารโดยไม่มีอะไรแลกเปลี่ยน จึงนับว่าการดำเนินงานสอดคล้องกับหลักการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527) ที่ได้เสนอแนะกิจกรรมช่วยเหลือนักเรียนยากจนไว้หลายวิธี

11. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการแก่ชุมชน จากการวิจัยพบว่าชุมชนเคยได้รับทราบเรื่องโภชนาการคือ เรื่องคุณค่าของอาหาร โดยการเชิญประชุมชี้แจงของโรงเรียน ซึ่งการดำเนินงานของโรงเรียนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียนที่ระบุในการวิจัยครั้งนี้ และสภาพปัญหาของบุคคลในชุมชนคือ โรงเรียนมีปัญหาบุคลากรไม่มีเวลา และขาดงบประมาณเพื่อการดำเนินงานด้านการเผยแพร่ ประชาชนในชุมชนไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจรับทราบเรื่องโภชนาการศึกษา ทั้งนี้เพราะประชาชนไปทำงานต่างถิ่นหรือประชาชนมีภาระต่อการประกอบอาชีพ จากข้อจำกัด 2 ประการ โรงเรียนจึงสามารถเผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการการศึกษาสำหรับชุมชน เพียงการประชุมชี้แจงนับว่าเป็นบทบาทและวิธีการที่โรงเรียนเลือกดำเนินการที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด

12. การสนับสนุนของชุมชนคือโครงการอาหารกลางวัน จากการวิจัยพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนจากชุมชน โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านงบประมาณสำหรับการสนับสนุนจากชุมชนคือโครงการอาหารกลางวันนี้ โรงเรียนได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน โดยผู้ปกครองให้นักเรียนนำอาหารไปรับประทานที่โรงเรียน ชุมชนไปร่วมประชุม ร่วมบริจาคเงิน และร่วมบริจาคสิ่งของ

ความต้องการของโรงเรียนดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่โรงเรียนระบุในการวิจัยครั้งนี้ว่า โรงเรียนมีปัญหาด้านงบประมาณและโรงเรียนได้กำหนด เป็นนโยบายที่จะส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนในการดำเนินโครงการ

จึงกล่าวได้ว่ากิจกรรมการช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชน จากการวิจัยครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ กิตติโชติ ห้อยยี่งู (2527) ที่ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วม ในฐานะผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือร่วมมือในกิจการของโรงเรียน 12 ประการคือ ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมประชุม ร่วมให้ความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ร่วมบริจาคเงิน ร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ ร่วมบริจาคแรงงาน ร่วมเป็นวิทยากร ร่วมงานที่โรงเรียน จัดขึ้น ให้โรงเรียนใช้อาคารสถานที่

ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวัน จากผลการวิจัยนี้โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงควรกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาไว้เหมือนเดิม ส่วนการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติสามารถกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมให้ เป็นจุดเน้นในการดำเนินงานของโรงเรียนเพิ่มเติมได้ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่อง การถนอมอาหาร การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เรื่องโภชนาการสำหรับชุมชน

2. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรจะกำหนดงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันให้โรงเรียนในจำนวนที่เหมาะสม เนื่องจากผลการวิจัยนี้ นักเรียนเป็นผู้นำอาหารกลางวันมาจากบ้าน ในส่วนที่โรงเรียนจะทำอาหารเสริมเพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่า นั้น รัฐควรจะสนับสนุนงบประมาณจำนวนหนึ่ง ส่วนที่เหลือยังไม่เพียงพอให้โรงเรียนขอรับการสนับสนุนจากชุมชน

3. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรสนับสนุนบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ความสามารถด้านการเกษตร เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสร้างผลผลิตทางการเกษตร สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันโดยจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ตามความเหมาะสม

4. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรจะกำหนดนโยบายให้โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนแบบครบวงจร ซึ่งมีกิจกรรมร้านค้า กิจกรรมออมทรัพย์ และกิจกรรมส่งเสริมผลผลิต เพราะกิจกรรมเหล่านี้เอื้อต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันได้เป็นอย่างดี

5. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เพราะได้ทราบรูปแบบและความเป็นไปได้ของการดำเนินงานแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการให้โอกาสนักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ควรมีเกณฑ์ว่าโรงเรียนควรจะทำอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอย่างน้อยกี่วันในหนึ่งสัปดาห์ เป็นต้น ซึ่งการกำหนดนี้ก็ควรเหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นด้วย

6. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรเสนอแนะให้ทุกโรงเรียนได้กำหนดนโยบายหรือแนวทางการจัดโครงการอาหารกลางวัน โดยนโยบายหรือแนวทางการดำเนินงานที่กำหนดขึ้นต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

7. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรกระตุ้นให้โรงเรียนสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันหลาย ๆ รูปแบบ เช่น ร่วมเป็นกรรมการบริหารโครงการด้วย นอกจากชุมชนจะสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันโดยการบริจาคเงิน และร่วมประชุมเท่านั้น

8. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควร เสนอแนะให้โรงเรียนได้จัดกิจกรรม เผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการให้กับชุมชนหลาย ๆ รูปแบบ นอกจากรูปแบบการประชุมผู้ปกครอง แล้ว โรงเรียนควรได้จัดกิจกรรมอื่น เช่น การให้ความรู้ชุมชนโดยผ่านศูนย์กระจายเสียงของ โรงเรียน หรือทำเอกสาร เป็นแผ่นปลิว แผ่นพับ หรือประสานงานกับหน่วยงานอื่น เช่น สาธารณสุข ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด หรือโรงพยาบาลใกล้เคียง ได้จัดกิจกรรม เผยแพร่ความรู้ด้านโภชนาการ กับประชาชนตามวาระและโอกาส

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้พบว่ามี เรื่องที่น่าจะทำการวิจัย เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันใน โรงเรียนประถมศึกษาหลายเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะไว้ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบโครงการอาหารกลางวันที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
2. การศึกษาความสามารถในการให้ความช่วยเหลือของชุมชนต่อโครงการอาหารกลางวัน
3. การศึกษาทดลองการสร้างผลผลิต เพื่อโครงการอาหารกลางวันอย่างค่อเนื่อง
4. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโครงการอาหารกลางวัน